

Начин избора Српских Митрополита и Патријараха – у XIX и XX веку

Пажњу православних верника, а у новије време и шире јавности (захваљујући развоју и значају медија у савременом друштву), увек је привлачило, као што и данас привлачи, питање избора Архиепископа Пећког, Митрополита Београдско-Карловачког и Патријарха Српског. Такво интересовање, како верника, тако и шире јавности, ни у ком случају не може да штети Српској Православној Цркви. Напротив, то је један од знакова духовне пробужености и духовне заинтересованости за живот, мисију и будућност Српске Цркве као најстарије и најугледније институције Српскога народа. Отуда сви архијереји и свештенослужитељи Српске Цркве итекако могу да буду поносни на ову, у ово време до неслућених граница пројављену, чињеницу.

По питању избора Патријарха Српског не може бити и нема сензације када је у питању начин избора. Начин избора је увек прописан и познат пре упражњења патријарашког трона тако да у том погледу нема никаквих непознаница. Сваки Србин има право да зна на који се начин бира његов патријарх. Оно што може да изненади, чак и архијереје и свештенослужитеље, јесте име кандидата као што је избор Епископа Рашко-Призренског Павла за Патријарха Српског у децембру 1990. године за многе, чак архијереје и свештенослужитеље, итекако представљао изненађење.

Из историје наше помесне Цркве уочавамо више начина избора духовног поглавара Српскога народа. Ваља се присетити начина избора Светога Саве, првог Архиепископа Српских и Приморских Земаља, 1219. године, али и чињенице да је Светог Арсенија Сремца, наследника Светога Саве, лично изабрао Свети Сава. Од Цара Душана и уздизања Архиепископије у ранг Патријаршије у избору патријарха су посебно место, поред владара, имали и црквено-народни сабори.

Од почетка модерне државности Србије и добијања црквене аутономије 1831. године до данас примењивано је више начина избора српског црквеног поглавара.

Књаз Милош Обреновић се много више и комплексније од Карађорђа мешао у црквене послове. “У првим данима његове власти давао је или одузимао парохије, решавао брачне спорове и то по своме нахођењу, постављао намеснике по манастирима, премештао калуђере, манастире претварао у цркве”. [\[1\]](#)

Након што је 1816. године Меле(н)тије (Никшић) изабран за Епископа Шабачког и Ужичког (што представља један веома важан догађај у историји наше Цркве с обзиром да је он био први Србин који је изабран за епископа у ослобођеној Србији), Књаз Милош је донео

Уредбу о

свештенству

коју је

и Митрополит Меле(н)тије потписао 18. фебруара 1816. године. Уредбом су прописани износи које су епископи и свештенослужитељи имали право да узимају од народа на име извршених обреда.

[\[2\]](#)

Очевидно је да су црквени посленици, блиски Књазу Милошу, имали удела у састављању ове уредбе, али је одлучујућу реч имао књаз с обзиром да је уредби, снагом свог ауторитета, давао правну снагу.

Архипастирство Митрополита Меле(н)тија је трајало врло кратко. Осумњичен да је радио о глави Књаза Милоша, књаз је наредио Марку Штитарцу да убије Меле(н)тија, што је овај и учинио 16. јуна 1816. године”. [\[3\]](#)

Књаз Милош је у Крагујевцу 13. и 14. децембра 1822. године сазвао скупштину на коју је, поред кметова и других угледних људи, позвао и велики број свештеника и калуђера. Скупштина је донела “одлуку о висини владичанских прихода и начину прикупљања истих, забранивши владичиним људима да они то на своју руку врше”. [\[4\]](#) Формиран је и Свештенички суд коме је стављено у дужност да суди по правилима из Крмчије (Законоправила) Светога Саве. И то је био један вид ограничавања власти и права београдског митрополита

- Грка, али и подршка српском народном свештенству. Наведене одлуке су изазвале велики револт београдског митрополита па је Књаз Милош у марту и мају 1823. године поново сазвао скупштину која потврдила своје одлуке из децембра 1822. године.

[\[5\]](#)

Султанским хатишерифом од 15. августа 1830. године Србима је, поред осталог, првим чланом признато право на слободу вероисповести у српским црквама, док је четрнаестим чланом народу признато право да бира своје митрополите и епископе, које ће посвећивати цариградски патријарх, што је практично значило и признавање права

на црквену аутономију. То је за последицу имало ослобађање од духовног утицаја фанариотских владика из Цариграда. Сагласно томе, Меле(н)тије (Павловић) је изабран за Митрополита Србије те је 18. августа 1831. године хиротонисан за епископа у Цариграду. Наредног дана, за епископа је хиротонисан Никифор (Максимовић), који је изабран за епископа ужичког. Њих двојица су, након повратка из Цариграда, за епископа пожаревачког хиротонисали Герасима (Ђорђевића). Тиме је, након толиких векова, створен канонски услов за пуну унутрашњу црквену аутономију и конституисање епископског сабора Православне Цркве у Књажевини Србији. На тај начин је отворена могућност рада на пуном обновљењу унутрашње црквене организације.

Хатишериф од 1833. године није прописивао положај Православне Цркве у Књажевини Србији.

Сретењски устав од 1835. године је садржао прве норме о положају Православне Цркве у Књажевини Србији. Девета глава Сретењског устава са насловом “о Цркви” начелно је регулисала уставни положај Православне Цркве у Књажевини Србији. Одредбом члана 92. је прописано да је “у православној источној Српској Цркви један митрополит Српски” те да “архијереја може бити онолико колико буде по мноштву народа нужно”. Дакле, преко државних власти је штићена аутономија Српске Цркве и отклањана могућност евентуалног постављања несрпског митрополита што је Хатишерифом од 1830. године било потврђено.

У првом српском државном закону о црквеним властима, који је у науци познат под називом **Начертаније о духовној власти у Србији** од 1836. године, који је прогласио Књаз Милош, налазимо прве законске норме о избору српског црквеног поглавара. С обзиром да је већ од тог времена Православље суштински представљало државну веру, у ставу 3. члана 30. Начертанија прописано је да „Архиепископа и Митрополита наименује Књаз, изабравши на то звање најдостојнијег између Епископа“.

У **Устројенију духовне власти Књажевства Српског** од 1847. године нема експлицитне одредбе о избору митрополита као духовног поглавара Србије. У суштини, реч је о неупоредиво бољем законском решењу од Начертанија с обзиром да је донето за време владавине Књаза Александра Карађорђевића.

Кнез Михаило Обреновић је 1862. године прогласио **Закон о црквеним властима православне вере** и то је трећи

српски државни закон о државној православној вери. Ни у овом закону нема експлицитне одредбе о избору Архиепископа Београдског и Митрополита Српског. Чланом 94. је прописано да „Архијерејски Сабор обштим договором бира епископа и свој избор предлаже књазу на одобрење, па тек почем књаз избор одобри, сабор после изабраног црквено посвећује“. Аналогијом се долази до закључка да је на исти начин вршен избор Архиепископа и Митрополита Београдског. Не треба заборављати да је Краљ Милан Обреновић 1882. године, дакле у време важења овог закона, мимо канонских и законских норми свргао Митрополита Михаила Јовановића.

У Закону о црквеним властима Источно-Православне Цркве од 1890. године прописано је да се „Архиепископ Београдски и Митрополит Србије бира између српских епархијских епископа. Ну може бити изабран и између епископа у пенсији, који нису под канонском забраном“ (чл. 21.). Ни у овом закону нема експлицитне одредбе о начину избора црквеног поглавара. С обзиром да је краљ имао пресудну улогу у избору епископа предложених од стране архиепископа (члан 25.) лако се закључује да је исту улогу имао и приликом избора црквеног поглавара.

Утицај световних власти на многа унутрашња црквена питања тога времена делом је разумљив због тога што је Православље представљало државну веру што је подразумевало бројне и комплексне обавезе државне власти у том погледу. Међутим, не треба губити из вида чињеницу да су модерна државност и уставност Србије означиле одбацивање мистичне и прихватање секуларне теорије о пореклу државне власти. Принципијелно посматрано, световној власти из тог разлога ни тада није припадало право на мешање у унутрашња црквена питања.

У XX веку, након обновљења од Турака по други пут угашене Пећке Патријаршије (1766.г.), изабрано шест српских патријараха – Димитрије (Павловић), Варнава (Росић), Гаврило (Дожић), Викентије (Проданов), Герман (Ђорић) и Павле (Стојчевић). Прва тројица су изабрана у време Краљевине СХС/Југославије, двојица за време једнопартијског комунистичког система (Викентије и Герман), а један (Павле) на почетку успостављања вишепартијског система у комунистичкој Југославији. Време њиховог архипастирствовања је било различито и бременито, праћено једним светским и два грађанска рата, као и различитим врстама потреса, транзиција и друштвених промена на глобалном и унутрашњем плану.

У Краљевини СХС/Југославији је, управо због постојања различитих вероисповести у границама нове државе, одбачен уставно-правни систем државне вере и примењен уставно-правни систем признатих цркава и верских заједница. Такав уставни систем је

разрађен и примењен кроз посебне законе, који су од стране државне власти доношени за сваку цркву и верску заједницу посебно (осим за Римокатоличку цркву чији прелати нису пристајали да се правни положај њихове цркве реши законом, као и осталима, него папским уговором (конкордатом), мимо осталих цркава и верских заједница).

У периоду до 1921. године и доношења Видовданског устава, Краљ Александар је, на предлог српских јерараха, прогласио више уредаба које су се тичале унутрашњег организационог устројства СПЦ. Реч је о Уредби од 28. августа 1919. године о устројству Средишњег Архијерејског Сабора [6], Привременој уредби од 24. октобра 1920. године о Српској Патријаршији [7] и Уредби од 24. децембра 1920. године о Светом Архијерејском Сабору и Светом Архијерејском Синоду СПЦ.

[8]

Од посебног је значаја Уредба о избор Првог Српског Патријарха Успостављене Српске Патријаршије од 23. октобра 1920. године.

[9]

За првог Патријарха обновљене Патријаршије, на основу тог правног акта, изабран је Архиепископ Београдски и Митрополит Србије Димитрије (Павловић).

Изборни сабор је, поред чланова Светог Архијерејског Сабора, конституисан и од свештених и монашких лица, као и мирјана. Изборни сабор је вршио избор патријарха између тројице епископа које је предлагао Свети Архијерејски Сабор. Кандидат за патријарха је, сходно ставу 2. члана 15. Привремене уредбе, морао је да добије „бар један глас више од половине гласова присутних чланова“, тј. просту већину гласова. Краљ је имао право да избор потврди (члан 18.).

Након смрти Патријарха Димитрија, Краљ Александар I Карађорђевић је 6. априла 1930. године прогласио **Закон о избору Патријарха Српске Православне Цркве**. Такође, прогласио је и Закон о СПЦ и Устав СПЦ. У Закону о избору Патријарха СПЦ, иначе невеликом по обиму и броју чланова, регулисано је више питања: састав Изборног сабора, начин сазивања, начин рада, начин одлучивања, начин избора, начин проглашења и интронизације (устоличења) новоизабраног патријарха.

У најкраћем, по одредбама овог закона, Изборни сабор је, након упражњења патријарашког трона, на предлог министра правде заказивао краљ својим указом. У састав Изборног сабора су улазили сви епархијски и викарни архијереји СПЦ; најстарији протојереји Београда, Пећи и Карловаца; дворски протојереј; начелник Православног одсека Министарства правде; референт за православну вероисповест Министарства војске и морнарице; ректори богословија; председници свештеничког и монашког

удружења; седам по рангу најстаријих чланова Великог управног савета СПЦ; председник Министарског савета (Владе) и активни министри православне вере; председници Државног савета, Касационог суда, Главне контроле и ректори Универзитета (ако су православне вере).

Позив члановима Изборног сабора упућивао је министар правде, који је, уједно, и отварао заседање Изборног сабора читањем краљевског указа и имена чланова Изборног сабора. Након тога, вршено је молитвено призивање Светога Духа.

Изборни сабор је од укупног броја епархијских архијереја бирао тројицу кандидата и тај списак са комплетном документацијом прослеђивао краљу преко министра правде. Краљ је, на предлог министра правде, једног од тројице предложених кандидата својим указом именовао Патријархом СПЦ.

Након Другог светског рата, друштвене прилике су се у значајној мери погоршале, а облик државног уређења променио. Комунистичка власт је већ првим Уставом од 1946. године прогласила одвојеност црква и верских заједница од државе, а гоњење Цркве и црквених људи је представљало редовну и вишедеценијску појаву, али и главно обележје неформалних односа између Цркве и државе.

Свети Архијерејски Сабор је у новим приликама морао да изналази нова решења и чува Цркву од недобронамерних спољашњих утицаја комунистичког режима. У састав Изборног сабора више нису могли да улазе начелник Православног одсека Министарства правде; референт за православну вероисповест Министарства војске и морнарице; председник Министарског савета (Владе) и активни министри православне вере; председници Државног савета, Касационог суда, Главне контроле и ректори Универзитета пошто су они углавном били ревносни атеисти и чланови Комунистичке партије. Свети Архијерејски Сабор је, под председништвом Патријарха Гаврила, управо из тих разлога приступио измени Устава СПЦ и у делу који се односио на састав Изборног сабора.

Са значајно редукованим бројем чланова Изборног сабора изабрани су патријарси Викентије (1950.г.) и Герман (1958.). Међутим, велики број чланова Изборног сабора, који нису били архијереји, створили су велики манипулативни простор комунистичком режиму за вршење невиђених притисака на чланове Изборног сабора.

Патријарх Герман је, управо из тих разлога, 1967. године прихватио предлог тадашњег Епископа Далматинског Стефана (Боце), а Свети Архијерејски Сабор усвојио да се избор патријарха врши од стране Изборног сабора који искључиво чине архијереји – чланови Светог Архијерејског Сабора и то жребом између тројице кандидата.

С обзиром да још увек није штампан пречишћени текст Устава СПЦ, многи новинари и самозвани теоретичари и аналитичари су се у својим „анализама“ држали последњег издања Устава СПЦ, штампаног 1957. године. С обзиром да се они веома површно баве овим питањима, нису пратили „Гласнике СПЦ“ и комплетне измене Устава СПЦ од 1957. до 1985. године, које су 1986. године објављене у виду брошуре. Такође, нису забележили ни регистровани саборску измену Устава СПЦ од 24. маја 2005. године којом је прописан начин избора српског патријарха (објављена у „Гласнику“ бр. 6. од јуна 2005.г.). У погледу избора патријарха, само је та одлука обавезујућа што је и Свети Архијерејски Синод потврдио. Отуда су не само црквено-правно неутемељене него и смешне „теоријске и новинске верске анализе“ о могућности да се без председавања патријарха на неуставан начин мења Устав СПЦ.

Није нелегитимно говорити и о другачијим начинима избора црквеног поглавара и то сагледавањем историјске и тренутне праксе у осталим помесним црквама. То се може разматрати само приликом измене постојећег или доношења новог Устава СПЦ. Али, то је итекако нелегитимно говорити у овом моменту управо због тога што то није по Уставу СПЦ.

Чланом 42. важећег и у овом тренутку обавезујућег Устава СПЦ прописано је да се „избор Патријарха врши на заседању Светог Архијерејског Сабора, проширеном и активним викарним епископима и то најдаље у року од три месеца од дана када се патријарашки престо упразни. Патријарх се бира између активних епархијских архијереја СПЦ који управљају епархијом најмање пет година“. Наредним чланом је прописано да се „Патријарх бира на заседању Светог Архијерејског Сабора, на коме је присутно најмање две трећине чланова, под председништвом најстаријег архијереја по посвећењу и то жребом између тројице кандидата изабраних тајним гласањем и апсолутном већином. Одсутни архијереји могу овластити друге епархијске архијереје да место њих гласају с тим да један архијереј може бити опуномоћен само једним гласом“.

Верни народ, па чак и оне који су упућенији у црквене прилике, свакако детаљније интересује како се то Српски Патријарх бира жребом (а не коцком, како неки погрешно

тврде), из коверата које, како многи опет нетачно тврде, „стоје у шеширу“?

Поступак је следећи. Након почетка рада Изборног сабора и призива Светога Духа утврђује се листа имена архијереја, који имају право да буду бирани за кандидата за патријарха. Након тога, председавајући - најстарији архијереј по посвећењу - отвара гласање за првог кандидата. Уколико нико од архијереја не добије апсолутну већину (50%+1 глас, а не двотрећинску већину) у првом кругу гласање се, након саопштавања резултата гласања, понавља док се први кандидат не изабере. Уколико је кандидат изабран у првом кругу гласања – његово име се уписује на папир и ставља у коверту. На исти начин се, са неограниченим бројем понављања, бирају преостала два кандидата.

Када се добију имена три изабрана кандидата за патријарха коверте са њиховим именима се стављају у празан Свето Јеванђеље (дакле, не у шешир) на Светом Престолу у олтару придворске Капеле Светог Симеона Мироточивог. Изборни сабор позива једног од најстаријих **архимандрита, искључиво игумана манастира**, да, након метанисања пред Светим Престолом и Изборним сабором, са највећом побожношћу и честитошћу извуче један коверат и преда га председавајућем. Председавајући - најстарији архијереј по посвећењу, отвара коверту, извлачи цедуљу са именом кандидата и чита име новоизабраног Архиепископа Пећког, Митрополита Београдско-Карловачког и Патријарха Српског. Након тога, отварају се и коверте са именима преостала два кандидата. Прописана је обавеза да се целокупан материјал Изборног сабора чува у архиви Светог Архијерејског Синода. Након проглашења имена новог патријарха, архијереји говоре да је достојан, певају многољествије, честитају и, честитајући, узимају благослов од новоизабраног патријарха. Име новог патријарха се, након тога, обзнањује народу и државним властима, а наредних дана се заказује његово устоличење у Саборној Цркви у Београду и Манастиру Пећка Патријаршија као ставропигијалном манастиру.

Пажљивом анализом два члана (42. и 43.) Устава СПЦ, који прописују начин избора Патријарха Српског, уочавамо постојање неколико веома важних ограничења или, боље речено, изванредних **заштитних механизма аутономије Српске Цркве**.

Први заштитни механизам је садржан у року за избор патријарха како упражњени патријарашки трон не би дуго био без црквеног предстојатеља. Затим, састав Изборног сабора такође смањује могућност за вршење спољних утицаја на чланове Сабора. Треће, кандидат за патријарха мора имати најмање пет година архијерејске службе у епархији (период од пет година архијерејства у епархији је уведен како би остали архијереји имали прилику да кандидата боље упознају кроз његов рад у епархији и на заседањима

Сабора). Четврти, веома важан механизам заштите унутрашње црквене аутономије у овом погледу, представља избор жребом између тројице кандидата са апсолутном подршком чланова Изборног сабора. И пети заштитни механизам налази се чињеници да ниједан спољашњи фактор не може вршити контролу гласања од стране архијереја што значи да је у потпуности обезбеђена тајност гласања као један од најважнијих фактора на свим изборима. У изборној процедури може постојати и шести заштитни механизам унутрашње црквене аутономије, који би се огледао у избору седморице архијереја жребом са дужношћу да са побожношћу измешају коверте са именима три кандидата. Подсећања ради, жребом је у раном хришћанству изабран Свети Апостол Матија.

Након упокојења Патријарха Павла, у нашој медијској јавности, а посебно од „свезнајућих“, а у много чему површних самозваних „верских аналитичара и социолога религије“ упорно се као могућност намеће промена оваквог начина избора патријарха са образложењем да је „Свети Архијерејски Сабор изнад Устава СПЦ“; „да праксу избора патријарха жребом имају само Срби“ или због наводне „бојазни да се у овако сложеним приликама не могу изабрати три кандидата за патријарха“. Такви ставови заиста потребују једну дубљу црквено-правну анализу и тумачење.

Пре свега, више не постоји, а то значи и да не важи Закон о избору патријарха СПЦ из Краљевине Југославије као правни акт који происходи из важећег Устава СПЦ. Норме о избору патријарха представљају саставни део Устава СПЦ (чл. 42. и 43.) као највишег правног акта једне помесне Православне Цркве. Међутим, Устав СПЦ се једино може мењати од стране Светог Архијерејског Сабора и то искључиво под председништвом патријарха. Отуда измена Устава у данашњој ситуацији Српске Православне Цркве у делу који се односи на избор Патријарха није могућа.

Стављање знака једнакости између важећег начина избора патријарха жребом и једног од могућих, али у овом тренутку неважећих начина (двотрећинском већином, апсолутном већином у прва два круга, а потом релативном већином у трећем и последњем кругу гласања или, пак, само релативном већином) није могуће као што није могуће стављање знака једнакости између легалног и нелегалног, важећег и неважећег. У ставу 2. члана 63. Устава СПЦ је прописано да се, у случају спречености Патријарха да врши своју дужност у дужем и трајнијем временском периоду, „не могу по правилу доносити црквено-законски прописи, уредбе и начелне одлуке“

Свети Архијерејски Сабор јесте највише црквено-законодавно тело СПЦ, али искључиво под председништвом Архиепископа Пећког, Митрополита Београдско-Карловачког и Патријарха Српског. Сабор јесте изнад Устава у погледу чињенице да има право да

мења или доноси нови Устав, али само на начин који је прописан важећим Уставом. Изузетак постоји само уколико Свети Архијерејски Сабор због хитности мора да донесе неки црквено-законски пропис на седници на којој не председава Патријарх, али се и та одлука касније новом Патријарху мора доставити на сагласност (члан 63.). Више је него јасно да питање избора Патријарха Српског никада није представљало нити данас представља ствар хитности или непредвидивости.

И један пример из новије историје СПЦ то више него јасно потврђује. Наиме, 16. септембра 1999. године тринаест архијереја СПЦ је Светом Архијерејском Сабору СПЦ поднело иницијативу да се промене норме Устава СПЦ које прописују начин избора патријарха. Према образложеном предлогу, патријарх би се бирао тајним гласањем у највише три круга гласања. У прва два круга се тражила двотрећинска или апсолутна већина (50%+1 глас), а, ако је не би било, онда би у трећем и последњем кругу гласања био изабран кандидат који добије највећи број гласова (релативна већина). Свети Архијерејски Сабор је на свом заседању од 17. маја 2000. године (АСбр. 54/зап. 29) прихватио тај предлог и изменио Устав СПЦ у том делу.

Међутим, Свети Архијерејски Сабор је на својој седници од 24. маја 2005. године ту одлуку ставио ван снаге и донео одлуку да се по питању избора патријарха примењују чланови Устава који су усвојени 1967. године, тј. да се избор патријарха врши жребом између тројице изабраних кандидата.

Примедба „да праксу избора патријарха жребом имају само Срби“ никако не стоји. Начина избора патријарха у помесним Православним Црквама има више (довољно је само видети разлике у том погледу код Московске Патријаршије, Кипарске или Атинске Архиепископије), али су сви начини и познати и важећи. Уосталом, начин избора поглавара уређују аутокефалне Цркве на свој начин и у својим приликама, али уз обавезу поштовања светих канона. Изнета примедба „да праксу избора патријарха жребом имају само Срби“ никако не стоји и из тог разлога што, на пример, Крсну Славу имају само Срби. Да ли неко може замислити шта би се догодило када би неком, не дај Боже, пало на памет да из тих разлога укида Крсну Славу код Срба?

Ни примедба да постоји „бојазан да се у овако сложеним приликама не могу изабрати три кандидата за патријарха“ никако не стоји. Устав СПЦ не предвиђа рок у коме се обавезно мора извршити избор патријарха од момента почетка заседања Изборног сабора. Изборни сабор отуда може трајати дан, два, седам или више дана, а одговорност почива на побожности, богобојажљивости, мудрости, разборитости и ревности архијереја – чланова Изборног сабора. Уосталом, и начин избора Патријарха

Павла, који је као трећи кандидат изабран тек у деветом кругу гласања за трећег кандидата, то потврђује.

Уосталом, начин избора патријарха жребом се на примеру блаженопочившег Патријарха Павла код нас Срба заиста показала благословеном.

Сматрам да, без обзира на уважену праксу у другим помесним Православним Црквама, код нас Срба важећи прописи о избору Патријарха обавезују. Није лоше да се размишља да се и у будућем Уставу СПЦ задрже важећи прописи о избору Патријарха пошто они на најбољи могући и веома достојанствен начин чувају унутрашњу црквену аутономију од било каквих спољашњих утицаја. Избор патријарха жребом између тројице кандидата спутава амбиције властодржаца на овим просторима, који су се, још од Кнеза Милоша Обреновића, увек трудили да на свој начин и из различитих потреба у мањој или већој мери утичу на избор црквеног поглавара.

Србима и Српској Цркви треба Патријарх – по вољи Божијој и мери народној.

[1] Љ. Дурковић-Јакшић, “Развитак основног црквеног закона у Шумадији у првој половини XIX века (1804.-1847.)”, “Гласник СПЦ”, Београд, 1947.г., стр. 10

[2] В. Караџић: “Историјски списи”, књига I, “Просвета”, Београд, 1969.г., стр. 101

[3] Епископ Сава: “Српски јерарси од X до XX века”, “Евро”, “Унирекс” и “Каленић”, Београд, Подгорица, Крагујевац, 1996.г., стр. 314

[4] Љ. Дурковић-Јакшић, нав. дело, стр. 11

[5] В. Караџић, нав. дело, стр. 102

[6] Уредба о устројству Средишњег Архијерејског Сабора од 28. августа 1919. године, "Службене новине Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца", бр. 90 од 4. септембра 1919.г., Београд, 1919.г.

[7] Привремена уредба од 24. октобра 1920. године о Српској Патријаршији, "Службене новине Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца", бр. 238 од 27. октобра 1920.г., Београд, 1920.г.

[8] Уредба од 24. децембра 1920. године о Светом Архијерејском Сабору и Светом Архијерејском Синоду СПЦ, "Службене новине Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца", бр. 18 од 28. јануара 1921.г., Београд, 1921.г.

[9] Уредба о избору Првог Српског Патријарха Успостављене Српске Патријаршије од 23. октобра 1920. године, „Гласник“, бр. 8 од 16. октобра 1920.г.